

Herodotova Istorija

(knjiga III – Talija; par. 80 – 83; str. 236. – 240)

-preuzeto iz izdanja Matice Srpske, Novi Sad, 1988-

80) Kada se stižala galama, koja je trajala punih pet dana, održavali su pobunjenici protiv maga savetovanja o državnom uređenju, i tu su održavani govori koji nekim Helenima izgledaju neverovatni, a za koje tvrdim da su zaista i održani. Otan predloži da se vlast preda javno Persijancima i reče: „Mislim da ne treba više dozvoliti da vlast dođe u ruke jednom od nas, jer to nije ni dobro ni korisno. Naime, znate dobro do čega je dovelo Kambizovo ludilo, a svi ste ikusili i magovu obest. A kako bi i bila dobra monarhija u kojoj neodgovorni vladar može da radi šta mu je volja? Jer, ako i najboljeg popnemo na presto, on će promeniti svoju ćud. On pobesni od silnog obilja u kome živi, zavist je urođena čoveku od njegovog postanka. A kad postane obestan i zavidljiv, stekao je sve uslove za potpuno nevaljalstvo. On će, naime, čas od besa, a čas iz zavisti da čini mnoge budalaštine. A ipak takav čovek ne bi trebalo da bude zavidljiv, jer ima na raspoloženju sva dobra. Ali on, naprotiv, postupa sa svojim podanicima sasvim drukčije. Najboljima zavidi zato što su zdravi i živi, a voli najgore građane, dok se klevete i dostave primaju kao nešto najlepše i najbolje. Ali je najćudnije od svega ovo: ako mu se, naime, odviše ne diviš, on se ljuti što ga u dovoljnoj meri ne poštuješ; a ako ga neko svesrdno podvori, on mu prebacuje da je ulizica. A sad ću da iznesem ono što je najgore. On ukida običaje naših predaka, siluje žene i ubija njihove ljude bez suda i bez optužbe. Vlada naroda je, pre svega, i po imenu nešto najlepše na svetu, i ona, pre svega, znači ravnopravnost za sve; i drugo, pod njom se ne dešavaju stvari kakve se dešavaju pod vlašću jednoga. Za službu će biti kockom biran i biće odgovoran za svoj posao, a sve odluke iznosiće pred skupštinu. Predlažem, dakle, da ne primite monarhiju i da zavedete vladu naroda, jer je u narodnoj masi sve.“

81) To je bio Otanov predlog. Megabiz, međutim, predloži da se uvede vlada nekolicine takozvana oligarhija, pa reče: „Slažem se sa Otanom što traži da se ukine tiranija, ali izjavljujem da je jako pogrešio kada je predložio da se zavede vlada naroda, jer nema ničeg glupljeg ni obesnijeg nego što je neprosvećena gomila. Ako smo se spasili vlade i nasilja tiranije samo da bismo pali u ralje neobuzdanoj i besnoj gomili, to bi tek bilo nepodnošljivo! Jer kada tiranin nešto radi, on bar razume šta radi, a beskrajna gomila nije u stanju da nešto zna. A kako bi i mogla da zna kada ništa nije ni naučila niti je išta od kuće donela? Zar se neće ustremiti na poslove bez ikakvog razumevanja, kao neka nabujala reka? Dakle, ko Persijancima želi zlo, taj će predlagati da se da vlast narodu, a ja mislim da bi trebalo da izaberete savet od najboljih ljudi i da mu predate vlast, jer i mi spadamo među te. Najbolji će sigurno znati da daju i najbolje savete.“ To je bio predlog koji je izneo Megabiz, a treći je izneo svoj predlog Darije, izjavivši:

82) „Mislim da je pravilno ono što je Megabiz rekao za gomilu, ali nije pravilno ono što je tvrdio za vladu nekolicine, tj. oligarhiju. Od tri postojeća oblika vladavine, za koje tvrdim da su i najbolji, a to su vlada celog naroda, ili demokratija, pa vlada najboljih, ili oligarhija, i vlada jednog, ili monarhija, - ja ipak tvrdim da monarhija ima najveća preimućstva. Nema, dakle, ničeg boljeg od vladavine najboljeg čoveka. Uživajući, naime,

toliki ugled, on bi se i te kao brinuo o narodu, i pre sveg, držao bi u tajnosti planove protiv neprijatelja. U oligarhiji, tj. pod upravom nekolicine, naprotiv, gde mnogi teže da se istaknu u radu za zajedničko dobro, lako dolazi do međusobnih sukoba. Pošto svaki od njih hoće da je prvi i da pobedi njegovo mišljenje, dolazi među njima do žestokih sukoba, koji se pretvaraju u pobune, a ove opet u pokolj, a iz pokolja se prelazi na vlast jednog čoveka tj. monarhiju, i time se jasno dokazuje da je ovaj oblik vladavine najbolji. Kad je, opet, gomila na vlasti, nemoguće je da najgori ne izbiju na površinu; ne samo da među njima ne dolazi do sukoba, nego, naprotiv, među njima dolazi do prisnog prijateljstva, jer ti najgori složno obavljaju se poslove, i u tajnosti. Ovakvo stanje traje sve dotle dok na vlast ne izbije jedan čovek iz gomile i ne učini ovima kraj. Zbog toga ga svetina i obožava, a uskoro se obožavani proglašuje za monarha, tj. jedinog gospodara. Eto, i na osnovu toga je jasno da je najbolja monarhija. Jednom reči, da ukratko kažemo, otkud nam je došla sloboda i ko nam je dao? Da li nam je slobodu dala gomila, ili vlada nekolicine, ili pojedini vladar? Pošto smo stekli svoju slobodu zahvaljujući jednom čoveku, mislim da i sada treba da proglasimo monarhiju, a pri tome pazimo da nam se ne ukidaju običaji predaka jer to ne bi bilo najbolje.“

83) Dakle, ova trojica iznesu ove predloge, a ostala četvorica od njih sedmorice priključe se ovom poslednjem, Darijevom mišljenju. Otan, koji je za Persijance predlagao ravnopravnost kad je njegov predlog bio odbačen, ustane i izjavi im: „Drugovi zaverenici, jasno je da jedan od nas treba da bude kralj, bilo da bude kockom izabran ili da se obratimo persijskoj javnosti da ga on izabere većinom glasova, ili, najzad, na neki drugi način. Ja se, naime, neću sa vama takmičiti za vlast, jer niti hoću da vladam nad nekim, niti da neko nada mnom vlada, i ja se odričem vlasti, pod uslovom da nikada ne dođem pod vlast nijednog od vas, ni ja niti moji potomci.“ Kada je ovaj to izjavio, ostala šestorica pristanu na njegov uslov. On se, dakle, jedini od njih nije otimao za vlast, nego je napustio njihovo društvo. Ista ta kuća je i dandanas jedina u Persiji koja uživa potpunu slobodu i živi po svojoj volji, ali ne radi ništa što bi bilo protivno persijskim običajima i zakonima.